นักกฎหมายเล่าเรื่อง : Storytelling from Lawyer

ความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติกับการลงโทษ: มาตรการลงโทษระดับกลาง
Environmental and Natural Resources Offense and Criminal Sanction: Intermediate Punishment

ธีร์รัฐ ไชยอัคราวัชร์ (ดล บุนนาค)*
Theerat Chaiakarawat (Dol Bunnag)

บทคัดย่อ

การลงโทษผู้กระทำความผิดในคดีอาญาในความผิดบางประเภท เช่น ความผิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ความผิดทางธุรกิจ ความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และความผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาตินั้น นอกจากโทษจำคุกและปรับแล้ว ยังสามารถนำมาตรการลงโทษระดับกลาง ซึ่งเป็นโทษที่ไม่สูงถึงขั้นจำคุก แต่ก็ไม่ใช่เพียงแค่โทษปรับ มาลงแก่ผู้กระทำความผิดในคดีเหล่านั้นได้เช่นกัน โดยเฉพาะผู้กระทำความผิดที่มีพฤติการณ์ไม่ร้ายแรงถึงขนาดเป็นอันตรายต่อสังคมที่จะต้องโทษจำคุก ศาลสามารถนำมาตรการลงโทษระดับกลางในรูปแบบของเงื่อนไขคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 มาลงแก่ผู้กระทำความผิดได้ ทั้งนี้ ก็เพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้กระทำความผิดได้หลายวิธี อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวมมากกว่าการกำหนดโทษจำคุกหรือปรับแต่เพียงประการเดียว

คำสำคัญ: ความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, ความผิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจ, ความผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ, มาตรการลงโทษระดับกลาง, การเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, ทางเลือกที่จะไม่ใช้โทษจำคุก, เงื่อนไขคุมความประพฤติ, ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56

---

* นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, M.C.J., University of Texas at Austin School of Law, LL.M., University of Notre Dame, ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาอาชญาวิทยา บริหารงานยุติธรรมและสังคม : Criminology and Justice Administration) มหาวิทยาลัยมหิดล, ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง

Abstract

In addition to imprisonment and fine, an intermediate punishment can be imposed on perpetrators who commit certain types of offenses such as economic crime, business crime, and environmental and natural resource crime. Intermediate punishment is a sentencing alternative that imposed between the imprisonment and fines. It can be exercise to an offender who does not commit a serious crime which is harmful to society. The court can impose an intermediate punishment on offenders in the form of the conditions of probation to control the offender's behaviour in accordance with Section 56 of the Penal Code in order to remedy the damage caused by the offender's actions in several ways. This would benefit the society as a whole, rather than imposing imprisonment or fine.

Keywords: Environmental crime, Economic crime, Natural resource crime, Intermediate punishment, Diversion in criminal justice system, Alternatives to imprisonment, Probation, The Penal Code Section 56

การลงโทษผู้กระทำความผิดในคดีอาญานั้น จะต้องสอดรับกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ หากเขากระทำความผิดอาญาร้ายแรง ก็สมควรรับโทษสถานหนัก

แต่ก่อนจะลงโทษคนกระทำความผิด.. นักกฎหมายควรต้องตอบให้ได้ก่อนว่า ความผิดอาญาร้ายแรงนั้น หมายถึงอะไร.. และที่ว่าร้ายแรงนั้น พิจารณาจากอะไร.. ดูที่เจตนาผู้กระทำความผิด หรือผลร้ายที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น

โดยเฉพาะความผิดทางอาญาที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น.. เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การก่อมลพิษทะเลหรืออากาศ และการล่าสัตว์ป่าสงวนนั้น ถือว่าเป็นความผิดร้ายแรงที่ผู้กระทำควรต้องรับโทษสถานหนักหรือไม่

วิธีการลงโทษผู้กระทำความผิดในคดีอาญาปัจจุบันที่นิยมกันนั้น ก็มีเพียงโทษจำคุกและโทษปรับ.. และการจำแนกประเภทความผิดที่นักวิชาการกฎหมายและอาชญาวิทยาเห็นตรงกัน มี 2 ประเภท ได้แก่ ความผิดที่เป็นความผิดในตัวเอง ที่เรียกว่า Mala In Se ซึ่งผู้กระทำมีความชั่วร้ายในใจ เช่น ลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ข่มขืนกระทำชำเรา ฆ่าผู้อื่น เป็นต้น และความผิดที่ไม่มีความชั่วร้ายแต่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด ที่เรียกว่า Mala Prohibita เช่น ความผิดตามกฎหมายจราจร ความผิดเกี่ยวกับภาษีอากร หรือความผิดเพราะไม่ได้รับอนุญาตต่าง ๆ เป็นต้น

แต่ปัจจุบัน มีการกระทำความผิดรูปแบบใหม่ที่ไม่ชัดเจนว่า เป็นความผิดที่ผู้กระทำมีความชั่วร้ายในใจหรือไม่ และไม่ชัดเจนว่า สมควรจะลงโทษสถานใดกับผู้กระทำผิดกลุ่มนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ เช่น ความผิดทางอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองบางฐาน ความผิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจการเงิน และความผิดต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

โดยเฉพาะความผิดที่กระทำต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การตัดไม้หวงห้าม หรือฆ่าสัตว์ป่าที่ได้รับการคุ้มครองนั้น นักวิชาการกฎหมายในยุคแรกที่สังคมยังไม่ตระหนักถึงผลกระทบความร้ายแรงของความผิดพิเศษเหล่านี้ อาจมองว่า เป็นความผิดเล็กน้อย

เนื่องจากไม้หวงห้ามที่ถูกตัดหรือสัตว์ป่าที่ถูกฆ่านั้น ไม่มีเจ้าของและไม่ใช่การกระทำความผิดอันกระทบต่อสิทธิของปัจเจกบุคคล เมื่อผู้กระทำไม่มีความชั่วร้ายในใจ จึงสมควรได้รับโทษสถานเบา เช่น โทษปรับ และการรอการลงโทษ ก็น่าจะเหมาะสมแล้ว

แต่นักวิชาการอีกส่วนหนึ่ง รวมทั้งกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ กลับมองว่า ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่สามารถประเมินราคาได้ การตัดต้นไม้เพียง 1 ต้น หรือฆ่าสัตว์ป่าเพียง 1 ตัว ก็อาจส่งผลเสียหายร้ายแรงต่อระบบนิเวศน์ (ecosystem).. และความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศน์ย่อมมีผลกระทบต่อการดำรงชีพของมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ดังนั้น ความผิดที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ต้องเป็นความผิดที่ผู้กระทำไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และจะเกิดผลกระทบต่อห่วงโซ่อาหาร รวมทั้งการดำรงอยู่ของพืชพันธุ์ สัตว์ และสิ่งมีชีวิตทั้งหมด จึงต้องถือว่า เป็นความผิดร้ายแรง เป็นความผิดในตัวเองซึ่งผู้กระทำสมควรได้รับโทษสถานหนักเพื่อให้เข็ดหลาบ เช่น โทษจำคุก โดยไม่รอการลงโทษ

ไม่เพียงแต่นักวิชาการและนักอนุรักษ์ธรรมชาติเท่านั้น แม้แต่ในกลุ่มของผู้พิพากษาทั้งหลายเอง ก็มีแนวคิด 2 แบบ

กลุ่มแรก เป็นกลุ่มผู้พิพากษาที่มีความคิดเชิงอนุรักษ์นิยม (conservative) ที่เชื่อว่า การลงโทษทางอาญาที่รุนแรงและเด็ดขาด จะป้องกันการกระทำผิดซ้ำ (recidivism) ในเชิงการป้องปราม (deter) ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อป้องกันสังคมได้

แนวคิดนี้สอดรับกับฐานคติ (paradigm) ของนักอาชญาวิทยาชาวอิตาเลี่ยน Cesare Beccaria ที่เห็นว่า การลงโทษที่รุนแรง เด็ดขาด จะทำให้สังคมมีความปลอดภัย

ผู้พิพากษากลุ่มนี้ จะเน้นการลงโทษที่รุนแรง เช่น โทษจำคุก หรือโทษประหารชีวิต เพราะเชื่อว่าจะทำให้ผู้กระทำผิดเข็ดกลัว มากกว่าที่จะรอการลงโทษแล้วคุมความประพฤติ.. เมื่อผู้กระทำความผิดไม่เข็ดกลัว ก็จะทำให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ ดังนั้น หากคดีเหล่านี้ตกมาอยู่ในความรับผิดชอบของผู้พิพากษากลุ่มแนวคิดนี้ จำเลยย่อมมีโอกาสได้รับโทษจำคุกโดยไม่รอการลงโทษ

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มผู้พิพากษาที่มีแนวคิดเชิงเสรี (liberal) ที่ไม่เน้นการลงโทษที่รุนแรง เพราะเชื่อว่า บุคคลทุกคน มีสาเหตุที่จำต้องกระทำความผิด.. โทษจำคุกอาจไม่ได้ผล

เมื่อใช้กับจำเลยที่ไม่เข็ดกลัว การลงโทษจำคุก จึงมีผลเสียมากกว่าผลดี แต่การให้โอกาสจำเลยได้ปรับพฤติกรรมใหม่ โดยแก้ไขที่สาเหตุ จะช่วยให้เขาไม่กระทำผิดซ้ำ อันจะทำให้สังคมปลอดภัยได้อย่างยั่งยืนยิ่งกว่า

แนวคิดกลุ่มนี้ จะมองความผิดที่กระทำต่อทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าผู้กระทำจะมีความชั่วร้ายในใจหรือไม่ และแม้จะเกิดความเสียหายมากมายต่อสิ่งแวดล้อมเพียงใดก็ตาม แต่การนำผู้กระทำความผิดไปเข้าคุก ก็ไม่ทำให้ธรรมชาติที่เสียหายไป กลับคืนดีดังเดิมได้

ผู้พิพากษากลุ่มนี้ อาจจะเห็นด้วยกับฐานคิดของ Beccaria แต่ตีความว่า การลงโทษที่รุนแรง เด็ดขาดนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นโทษที่มีผลกระทบต่อเนื้อตัวร่างกาย (retributive) เสมอไป.. การกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำผิดต้องปฏิบัติตาม ในบางกรณีอาจทำให้ผู้กระทำผิดรู้สึกเข็ดหลาบได้เช่นเดียวกัน

ดังนั้น หากคดีเหล่านี้ตกมาอยู่ในความรับผิดชอบของผู้พิพากษากลุ่มแนวคิดแบบนี้ ท่านก็จะเน้นรอการลงโทษโดยกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติไว้ (probation) หรือใช้มาตรการทางเลือกต่าง ๆ เพื่อเบี่ยงเบน (diversion) ผู้กระทำผิดออกจากโทษจำคุก (alternative to imprisonment) หรือนำมาตรการลงโทษระดับกลาง (intermediate punishment) หรือการลงโทษในชุมชน (community penalty) มาใช้ แทนการจำคุก

เมื่อ 2 ปีก่อน ขณะที่ผู้เขียนปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดสกลนคร ได้มีโอกาสไปตรวจเยี่ยมเรือนจำ.. ภายในแยกเป็นแดนผู้ต้องขังชาย และหญิง ในแดนผู้ต้องขังหญิงนั้น มีพื้นที่คับแคบและจำกัดมาก พื้นที่ใช้อาบน้ำอยู่ติดกับส่วนที่ทำครัว และพื้นที่ที่ทำครัว จะอยู่ติดกับเรือนห้องขัง..

ภายในห้องขังขนาดย่อม จุผู้ต้องขังหญิงเกือบร้อยคน อยู่กันแออัดจนต้องต่อพื้นเสริมทำเป็นชั้นลอย.. มีผู้ต้องขังหญิงนั่ง ๆ นอน ๆ เต็มไปหมด..

ผู้เขียนเดินไปสอบถามสารทุกข์สุกดิบกับผู้ต้องขังที่อยู่ติดกับโรงครัว.. พอเดินเข้าไปใกล้ ก็ได้ยินเสียงผู้ต้องขังผู้หญิงคนหนึ่ง อายุราว 30 ปี ร้องสวัสดีทักทายก่อน..

“ครับ สวัสดี.. เป็นอย่างไรบ้าง อยู่กันแน่นเลยนะครับ..” ผู้เขียนทักตอบ

“ร้อนค่ะท่าน.. ร้อนมาก นี่ขนาดเพิ่งอาบน้ำเสร็จนะคะ” เธอตอบพลางเอามือปาดเหงื่อเม็ดใหญ่ตรงขมับ

คงจะจริงดังเธอว่า.. เพราะพอเดินเข้าใกล้ รู้สึกถึงคลื่นไอร้อน ปนกลิ่นหอมสบู่.. แผ่ออกมา ผ่านลูกกรงเหล็ก.. วูบ ๆ.. เป็นระลอก..

“อืมม.. มีครอบครัวมาเยี่ยมบ้างมั้ยครับ” ผมเปลี่ยนเรื่องคุย

“มีสามีคะท่าน.. พาลูกสาวคนโตมาด้วย.. ส่วนคนเล็กเขายังเด็กค่ะ 3 ขวบเอง.. ไม่ได้เจอกันหลายเดือนแล้วค่ะ..” เธอกล่าวตอบ

“ท่านคะ.. หนูติดคุก หนูลำบากมากแล้ว.. ยังทำให้สามีหนูต้องลำบากมากขึ้น.. เขาต้องทำกับข้าวเอง.. เลี้ยงลูก รับส่งโรงเรียน.. ยังต้องทำนาอีก.. แต่หนูไม่รู้จะทำยังไง..” หญิงสาวเสียงสั่นเครือ เริ่มระบายความทุกข์ใจ

“วันก่อน ลูกคนโตมาเยี่ยม เขามาเล่าให้หนูฟังว่า ถูกเพื่อนล้อว่าแม่ติดคุก.. (ร้องไห้).. หนูไม่เคยทำผิด.. หนูไม่ใช่คนชั่วนะคะท่าน.. นี่ออกไปคงอับอาย ทั้งเพื่อนบ้านและญาติ ๆ.. แต่หนูก็ทำอะไรไม่ได้..”

ผมนิ่ง ฟังเธอเล่า แต่สังเกตเห็นเหงื่อเม็ดเล็กผุดตามใบหน้า เริ่มไหลลงมา.. พร้อมกับน้ำตา..

“หนูคิดถึงลูกสาวคนเล็กมากค่ะท่าน.. แฟนบอกว่า ลูกก็ร้องไห้ถามว่า แม่ไปไหนก่อนนอนทุกวัน..(ร้องไห้).. แต่หนูเอง สั่งแฟนไว้ว่า ไม่ให้พาลูกสาวคนเล็กมาเยี่ยม.. เพราะไม่อยากให้ลูกมาเห็นแม่อยู่ในสภาพนี้..”

เธอตอบ.. หน้าแดงก่ำ มือเกาะลูกกรงแน่น.. น้ำตาเธอ.. ยังคงเอ่อ ล้นไหลออกมาเป็นทาง.. ไม่หยุด..

ผมได้แต่เห็นใจ.. ผู้หญิงติดคุก.. แม่ติดคุก.. เมียติดคุก.. สังคมจะมองยังไง เมื่อออกไป.. แต่เธอก็คงทำผิดร้ายแรงกระมัง ศาลถึงลงโทษหนัก..

“ครับ.. แล้วนี่ ศาลตัดสินจำคุกนานมั้ย.. อีกกี่ปีจะได้ออกไปกอดลูกซะที” ผมเปลี่ยนเรื่อง หวังเปลี่ยนอารมณ์เธอ.. แค่ติดคุก ก็ลำบากพอแล้ว.. ไม่อยากชวนคุยเรื่องที่ทำให้ทรมานใจมากขึ้น

“ศาลตัดสิน 1 ปีค่ะ.. หนูรับสารภาพ เหลือ 6 เดือน ค่ะท่าน” เธอตอบ.. แววตาเศร้า เธอยกมือปาดคราบน้ำตา..

“ข้อหายาเสพติดหรอครับ..” ผมถามนำ.. เพราะส่วนใหญ่นักโทษหญิงมักเข้ามาเพราะคดียาเสพติด

“ข้อหาตัดไม้ค่ะท่าน..!.. 2 ท่อน” เธอตอบ..

“อะไรนะ.. ข้อหาตัดไม้เนี่ยนะ!..” ผมทวนคำตอบ.. เพราะไม่เชื่อหูตัวเอง

ข้อหาตัดไม้หวงห้าม ถ้าไม่ตัดเป็นไร่ สมัยก่อนศาลลงโทษแค่ปรับนะครับ.. แม้กฎหมายจะกำหนดโทษจำคุกไว้ แต่ศาลมักใช้ดุลพินิจรอการลงโทษ..

“แค่ตัดไม้.. ทำไมต้องจำคุกกันด้วย.. นี่เขาเป็นผู้หญิงนะ.. ต้องเลี้ยงลูก ดูแลสามี.. การตัดไม้ มีความชั่วร้ายถึงขนาดต้องลงโทษด้วยการตัดออกจากสังคมเชียวหรือ..

โทษจำคุก เขามีไว้สำหรับคนทำความผิดที่มีความชั่วร้ายในใจมาก หรือคนที่หากปล่อยไปแล้วจะเป็นอันตรายต่อสังคมเท่านั้น.. แต่นี่ แค่ ตัดไม้..

ทั้ง ๆ ที่คุก.. ก็แออัดยังงี้.. เอาเขามาขัง.. สังคมจะได้ประโยชน์อะไร..???” ผมนึกบ่นเงียบ ๆ กับตัวเองในใจ

หลังจากเยี่ยมเรือนจำหญิง ผมกลับมาที่ศาล พยายามเสนอให้ปรับแก้แนวทางการลงโทษของศาล ที่เรียกว่า “ยิ๊ดต๊อก” ข้อหาตัดไม้หวงห้าม.. ให้ศาลลงโทษอย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น..

ผมเล่าให้ผู้พิพากษาทั้งศาลฟังว่า ปัจจุบัน นักโทษล้นเรือนจำแล้ว.. เราจะบอกว่า ไม่ใช่ปัญหาของศาล เป็นเรื่องที่เรือนจำต้องแก้ปัญหาเอาเองไม่ได้ เพราะบางที ศาลตัดสินส่งคนที่ไม่สมควรเข้าไปสู่เรือนจำโดยกำหนดโทษตามยิ๊ดต๊อกซึ่งล้าสมัยแล้ว..

จะบอกว่า รัฐบาลออกกฎหมายให้มีโทษจำคุกเอง ศาลไม่เกี่ยว ก็ไม่ได้ เพราะรัฐบาลให้ดุลพินิจศาล พิพากษาให้รอการลงโทษได้ ในกรณีที่ศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 แต่ศาลก็ยังไม่ได้นำมาตรานี้มาใช้

ผมให้ข้อมูลแก่ผู้พิพากษาว่า **“ท่านครับ ยิ๊ดต๊อกเป็นแค่แนวทาง ที่ผู้พิพากษาในศาลเรากำหนดขึ้นมาเอง เพื่อเป็นแนวทางในการลงโทษไม่ให้ลักลั่นกันในคดีที่มีข้อหาและพฤติการณ์คล้ายกัน..**

เพื่อที่ชาวบ้านจะได้ไม่ว่าเอาว่า ศาลมี 2 มาตรฐาน.. แต่ยิ๊ดต๊อกไม่ใช่กฎหมายนะ.. และปัจจุบันมีการแก้ไขกฎหมายให้ศาลรอการลงโทษได้มากขึ้นแล้ว แถมยังกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติให้จำเลยต้องปฏิบัติตามอีกมากมาย..

เช่น เงื่อนไขคุมประพฤติตามมาตรา 56 ที่แก้ไขใหม่นี้ เทียบได้กับมาตรการลงโทษระดับกลาง (intermediate punishment) ซึ่งเป็นโทษไม่สูงถึงขั้นจำคุก แต่ก็ไม่ใช่แค่ปรับ แล้วกลับบ้านได้.. ผมอยากให้ท่านพิจารณาว่าเราจะแก้ยิ๊ดต๊อกให้เหมาะสมได้มั้ย เช่น ข้อหาตามพระราชบัญญัติป่าไม้ อาวุธปืน และยาเสพติด”

“ท่านหัวหน้าครับ.. พวกผมเห็นด้วยที่จะแก้ยิ๊ดต๊อกให้ทันสมัย.. แต่เงื่อนไขคุมประพฤติที่ศาลจะกำหนดเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ เพื่อเยียวยาความเสียหาย เนี่ย.. เป็นเรื่องใหม่นะครับ.. ท่านหัวหน้าพอจะยกตัวอย่างให้ฟังเป็นแนวทางได้มั้ยครับ”

ผู้พิพากษาหนุ่มรูปหล่อ และอายุน้อยที่สุดในศาลถามผมในห้องประชุม.. ในขณะที่ผู้พิพากษาอีก 10 กว่าคนยังคงเงียบ และนั่งมองผมตาเขม็ง.. เหมือนรอฟังว่าผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจะยกตัวอย่างอะไร..

“ผมเคยตัดสินคดีลงโทษจำเลยที่ตัดไม้พะยูงซึ่งเป็นไม้หวงห้าม 1 ต้น ในป่าสงวนแห่งชาติ.. ตามยิ๊ดต๊อกแล้ว จะจำคุกก็ได้ จะรอการลงโทษตามมาตรา 56 ก็ได้.. ผมเห็นว่าคดีนั้นมีเหตุบรรเทาโทษ จึงพิพากษาให้รอการลงโทษจำคุกไว้ แต่ก็กำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติไว้มากมาย เช่น

(1) ให้จำเลยเข้ารับการอบรมเรื่อง การอนุรักษ์ต้นไม้

(2) ให้จำเลยเข้าร่วมโครงการปลูกป่ากับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน

(3) ให้จำเลยจ่ายเงินบริจาคเข้าองค์กรเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า

(4) ห้ามเข้าใกล้เขตป่าสงวนแห่งชาติในรัศมี 1 กิโลเมตร เว้นแต่มีเหตุอันควรและขออนุญาตผู้ใหญ่บ้านแล้ว

นอกจากนี้ ยังกำหนดให้จำเลยปลูกต้นพะยูงไม่น้อยกว่า 5 ต้น และดูแลรักษาให้เจริญเติบโต จนกว่าจะพ้นเวลาคุมประพฤติ.. ให้พนักงานคุมประพฤติรายงานการปฏิบัติตามเงื่อนไขของจำเลยทุก ๆ 3 เดือน หากผิดเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่ง.. เช่น ต้นพะยูงไม่โต ถือว่าผิดเงื่อนไขคุมประพฤติ ศาลจะเอาโทษจำคุกที่รอการลงโทษไว้มาลง..” ผมอธิบายยืดยาว

ผู้พิพากษาทั้งห้อง ทำตาโต..

“โอ้โห.. ท่านหัวหน้า ไม่โหดไปหน่อยหรอคะ.. ไหน ๆ เราก็จะไม่จำคุกเขาแล้ว.. ทำไมต้องวางเงื่อนไขมากมายให้เขาต้องปฏิบัติ” ผู้พิพากษาสาว ที่นั่งด้านหลัง ถามขึ้นมา

“ก็ดีกว่าจำคุกนะครับท่าน.. โทษจำคุก รัฐต้องเลี้ยงเขา.. อยู่ข้างใน ก็จับกลุ่มสร้างเครือข่ายเรียนรู้การกระทำผิด.. ออกมา ก็ถูกสังคมตีตรา ประณามไม่ยอมรับ.. หางานยากขึ้น.. บางคนน่ะ เขาเข้าออกคุกเป็นว่าเล่น.. เขาไม่กลัวหรอก ดีซะอีก จะได้ไปเจอเพื่อนข้างในนั้น.. แต่เราวางเงื่อนไขแบบนี้ มีแต่ได้ กับได้..

..รัฐไม่ต้องมาเลี้ยงดูเขาในเรือนจำ.. ถ้าศาลตัดสินแบบนี้ กับจำเลยที่ไม่ควรเข้าเรือนจำหลายคดีเข้า เรือนจำก็จะไม่แออัดแบบนี้.. เหมาะแก่การดูแลจำแนกฟื้นฟูจำเลย..

..ผู้กระทำความผิดเอง ก็มีโอกาสได้เรียนหนังสือ.. ได้ทำงาน ได้ส่งเสียเลี้ยงดูครอบครัว.. ดูแลลูกเมียต่อไปได้.. ไม่ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา..

..เงื่อนไขที่ศาลกำหนดมากมายนั้น.. จะกดดัน.. บังคับให้เขาต้องปรับปรุงตัว.. การทำงานก็เพื่อประโยชน์สาธารณะ (community service) ทั้งการอบรม บริจาค และปลูกต้นไม้.. เป็นการเยียวยาทรัพยากรธรรมชาติที่ได้รับความเสียหายโดยตรง และเป็นการป้องกันการกระทำผิดซ้ำไปด้วย..

..แต่ข้อดีจากการวางเงื่อนไขคุมประพฤติที่กล่าวมาทั้งหมดนี้.. จะไม่เกิดขึ้นเลย.. หากท่านทั้งหลายตัดสินจำคุกเขา.. ซึ่งในมุมมองของผมนั้น การตัดสินจำคุกเบาเกินไป และไม่คุ้มค่าต่อความเสียหายที่เขาได้ก่อให้เกิดขึ้นเลย..”

ลองทายสิครับว่า ผมยกแม่น้ำทั้งห้า ทั้งเหตุผล ยกทั้งข้อดีข้อเสียมากขนาดนี้.. จะโน้มน้าวใจผู้พิพากษาทั้งศาล ให้เห็นคล้อยตามผมได้ขนาดไหน.. 55

..เอาเป็นว่า ทุกวันนี้ ยิ๊ดต๊อกของศาลนั้น ก็ยังคงเหมือนเดิมครับ 5555

หลังจากนั้นไม่นาน.. ผมได้รับเชิญให้ไปสอนหลักสูตรปริญญาตรี วิชากฎหมายอาญา ณ มหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคอีสาน

ผมสอนประมวลกฎหมายอาญา ถึงมาตรา 56 ได้อธิบายที่มาที่ไป และเบื้องหลังก่อนการปรับปรุงมาตรา 56 ใหม่ ให้นิสิตนักศึกษาฟัง โดยให้แนวคิดเรื่องความผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ และแนวทางแก้ไขปัญหาได้สักพัก..

แล้วผมโยนคำถามเด็ด.. ให้นักศึกษาลองตอบ..

“สมมตินะครับ.. สมมติว่า มีเจ้าสัวนักธุรกิจใหญ่รายหนึ่ง แอบเข้าป่าไปล่าสัตว์ในเขตอุทยานแห่งชาติ.. เขายิงเสือดำซึ่งเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตายไป 1 ตัว แล้วเอามาทำเป็นอาหารมื้อค่ำของวันนั้น..

ในคืนนั้นเอง เขาถูกจับกุมในที่เกิดเหตุ การดำเนินคดีในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวน ..เขาให้การปฏิเสธ.. ต่อมา เขาถูกพนักงานอัยการฟ้อง ข้อหาล่าสัตว์ป่าคุ้มครอง เขาจนด้วยหลักฐานทั้งอาวุธปืน และซากเสือดำ.. จึงให้การรับสารภาพในชั้นศาล..

ถ้าท่านเป็นศาล จะตัดสินคดีนี้อย่างไร.. เพราะเหตุใด..”

นักศึกษาต่างยกมือไหว ๆ แย่งกันตะโกน ยกมือขอตอบ.. จนวุ่นวายไปทั้งห้อง.. ผมชี้ไปที่นักศึกษาชายที่นั่งแถวหน้าสุด.. เพราะเขายกมือค้างอยู่..

“ยิงเสือดำแบบนี้ ของหายาก ถ้าผมเป็นศาล จะตัดสินจำคุกสัก 5 ปีครับ.. จารย์” นักศึกษาหนุ่มคมเข้มตอบ

“อืม.. คุณคิดว่า จำคุกแล้วสังคมจะสะใจ สมใจที่เขาต้องไปทุกข์ทรมานในคุก.. เพราะเขาได้ฆ่าเสือดำ.. แม้เสือจะไม่ฟื้น.. ใช่มั้ย.. ..เขามีจิตใจชั่วร้ายมั้ยครับ.. ลองเทียบกับคนชอบตกปลา ชอบตีไก่ ชอบชนวัว หรือชอบไปล่าสัตว์ในป่าแอฟริกาเป็นชีวิตจิตใจ.. ความผิดที่เขาทำเป็น Mala In Se หรือ Mala Prohibita ครับ..”

นักศึกษาเงียบ.. หน้าเริ่มนิ่ว..

“..หรือเป็นความผิดใหม่ ที่ไม่ใช่ ทั้งสองอย่าง.. ทฤษฎีความผิด 2 ประเภทนั้น ใช้กับความผิดต่อทรัพยากรธรรมชาติแบบนี้ได้มั้ย.. ถ้าได้ จะถือว่าความผิดแบบนี้เป็นความผิดร้ายแรงมั้ย.. ..เราเอาอะไรมาชี้วัดความร้ายแรง.. ผลกระทบต่อนิเวศน์ตอนนี้ ..หรือความเสียหายในอนาคตที่ไม่แน่นอน..” ผมชี้ทิศทางที่หลากหลาย เพื่อให้ได้คิดในฐานะนักกฎหมาย.. มากกว่าการตัดสินด้วยความรู้สึก

“จารย์ครับ.. เสือดำตัวนั้น อาจมีตัวเดียวที่เหลือนะครับ.. ผมถือว่าเสียหายร้ายแรงมาก” นักศึกษาหนุ่มอีกคน ทำสีผมดอกเลา ยกมือตะโกนตอบจากหลังห้อง

“ใช่ครับ.. เสือดำตัวนั้น อาจเป็นตัวสุดท้ายของไทย.. แล้วความร้ายแรงมันจะต่างกันมั้ย ..ถ้ามันไม่ใช่เสือดำตัวสุดท้ายของไทย.. แล้วถ้าเป็นเสือดำตัวสุดท้ายของโลก.. จะเพิ่มความร้ายแรงขึ้นอีกมั้ย” ผมตอบ.. นักศึกษาเงียบ ด้วยกำลังคิดตาม ว่าผมกำลังคิดอะไร..

“ในคดีอาญา เราลงโทษเพื่ออะไรครับ.. เราลงโทษเพราะความชั่วร้ายในใจเขา.. หรือเพราะเขาก่อความเสียหายต่อคนอื่น.. แล้วความผิดฐานฆ่าเสือดำนี้ ใครเสียหาย..” ผมหยุด รอฟังคำตอบ

“กรมอุทยานฯ กรมป่าไม้ เป็นผู้เสียหายค่ะ.. อาจารย์” นักศึกษาสาว ขยับแว่นแบบมั่นใจ

“เสือดำเป็นสัตว์ป่าตามธรรมชาติ ไม่มีเจ้าของครับ.. เสือดำ และต้นไม้ใบหญ้าทุกชิ้นในเขตอุทยาน ไม่ใช่กรรมสิทธิ์ของใคร.. กรมป่าไม้เป็นหน่วยงานของรัฐ มีเพียงหน้าที่ดูแลครับ..” หนุ่มอีกคน รับยกมือตอบ แบบนักวิชาการ

“งั้นผมคิดว่า.. ถ้าผมเป็นศาล จะตัดสิน ไม่จำคุกก็ได้ครับ..” นักศึกษาหนุ่มอีกคนที่นั่งด้านซ้ายตอบ

“แต่ผมจะปรับครับ สัก 100,000 บาท.. เอาให้เข็ดไปเลย” เขางึมงำ..

“คุณคิดว่า ถ้า 100,000 บาท เป็นโทษปรับสูงสุด.. เขามีเงินพอจ่ายมั้ย.. ถ้าการลงโทษปรับ ไม่ทำให้เขาเข็ดกลัวล่ะ.. ถ้าสังคม เห็นศาลลงโทษแบบนั้นแล้ว.. คุณคิดว่าต่อไปจะมีเจ้าสัวคนที่ 2, 3, และ 4 ทำแบบนี้อีกมั้ย.. ถ้ามี.. เสือดำ.. และสัตว์ป่าคุ้มครองอื่น ๆ.. จะหมดป่ามั้ย..” ผมโยนให้คิด

“จารย์ขา.. หนูงง.. ตกลง ถ้าเราตัดสินจำคุกเขา เขาจะหมดอนาคต และสังคมก็ไม่ได้อะไร.. ที่สำคัญ เสือก็ไม่ฟื้น.. แต่จะตัดสิน ปรับเขา.. ก็เบาเกินไปอีก เขาจะไม่หลาบจำ ไม่เกิดผลในการข่มขู่ยับยั้ง.. แล้วเสือ ก็ไม่ฟื้นอีกเหมือนกัน.. ตกลง.. หนูงง เราจะตัดสินยังไงดีคะ..

..แล้วในแง่ของการเยียวยาความเสียหาย.. ก็เสือดำตาย.. เราจะปลุกมันฟื้นก็ไม่ได้ เพราะถูกถลกหนังไปแล้ว.. จะให้จ่ายค่าเสียหาย เท่าไหร่ก็ไม่คุ้ม..

พอจะมีทางอื่น ที่เยียวยาความเสียหายได้.. ที่ทำให้จำเลยเข็ดหลาบ และเป็นประโยชน์ต่อตัวจำเลยและสังคมมั้ยคะ..” นักศึกษาหญิง ทำคิ้วขมวดไป ขณะถามไปคิดไป

“คำถามนี้แหละครับ.. ที่ผมรอให้ถามอยู่..” ผมตอบ

จากนั้น ผมเล่าเรื่อง การลงโทษจำเลยที่ตัดต้นพะยูง แล้วต่อด้วย แนวคิดเรื่องการลงโทษและการเยียวยาความเสียหายสำหรับความผิดต่อทรัพยากรธรรมชาติ.. แต่ยังเล่าไม่จบ

“รู้แล้วค่ะอาจารย์.. หนูรู้คำตอบแล้ว อิอิ” นักศึกษาสาวคนเดิม โบกมือขึ้นขอตอบก่อนผมสรุป.. ผมชี้ให้เธอตอบ ในขณะที่เพื่อนทั้งห้องตั้งใจฟังจดจ่อ.. ว่าบทสรุปจะเป็นอย่างไร..

“จารย์ขา.. ถ้าหนูเป็นศาล หนูจะใช้มาตรา 56 วางโทษจำคุกไว้ แล้วรอการลงโทษค่ะ.. ..แล้วกำหนดเงื่อนไข แบบที่อาจารย์บอกว่า เป็นมาตรการลงโทษระดับกลาง.. ลงโทษเขาค่ะ..

เพราะจะเอาเจ้าสัวเข้าคุก หนูก็เสียดายค่ะ อิอิ.. มันประโยชน์น้อย ..แค่สะใจ มันไม่เป็นรูปธรรม และคนอื่นอาจไม่กลัวโทษจำคุกก็ได้..

หนูจะกำหนดเงื่อนไข ให้เจ้าสัว เข้ารับการอบรมเรื่องอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าหายาก.. หนูจะกำหนดเงื่อนไข ห้ามเจ้าสัวครอบครองอาวุธปืนล่าสัตว์.. หนูจะกำหนดเงื่อนไข ห้ามเจ้าสัวเข้าใกล้เขตอุทยานแห่งชาติทุกที่ทั่วประเทศ.. ..และหนูจะกำหนดเงื่อนไขให้.. เจ้าสัวจ่ายเงินสักปีละ 50 ล้าน ให้กรมอุทยานแห่งชาติเป็นเวลา 3 ปี.. อิอิ”

เพื่อนในห้อง ทำเสียงฮือฮา.. โอ้วว้าว..

“เยี่ยมครับ.. มีใครจะเสนอเงื่อนไขคุมประพฤติอย่างอื่น เพิ่มเติมอีกมั้ย..” ผมถาม เพราะยังน่าจะขาดอยู่อีก 1 เรื่อง..

“ผมขอตอบครับ..” หนุ่มผิวเข้มที่นั่งเงียบมานาน.. รีบยกมือ..

“ผมจะกำหนดเงื่อนไข ให้เจ้าสัว ตั้งศูนย์เพาะพันธุ์เสือดำ ให้ทั่วทุกภาค และนำเข้าเสือดำจากต่างประเทศมาขยายพันธุ์ในไทย.. ให้มีเสือดำเกิดใหม่ไม่น้อยกว่าปีละ 5 ตัว.. โดยให้เจ้าสัวเสียค่าใช้จ่ายทั้งหมด กำหนดให้ลงทุนไม่น้อยกว่า 300 ล้านบาทต่อปี.. ครบ 10 ปีแล้ว ให้ตกเป็นของหลวง.. หากเสือตาย หรือขยายพันธุ์ไม่ได้ตามเงื่อนไขที่กำหนด ถือว่าฝ่าฝืนเงื่อนไข ให้เอาตัวมาเข้าคุกได้ครับ..”

นักศึกษาร้องเฮกันทั้งห้อง.. เป็นความสนุก ที่ใช้ได้จริงครับ

สุดยอดมากนะครับ.. กับแนวคิดการเยียวยาความเสียหายที่เกิดกับทรัพยากรธรรมชาติของนักศึกษาที่เข้าใจแนวคิดที่ถูกต้องและใช้กฎหมายเป็น..

“โห.. จารย์ครับ.. ถ้าผมเป็นจำเลยนะ.. ผมขอศาลติดคุกแทนดีกว่า.. เงื่อนไขแบบนี้โหดกว่าติดคุกซะอีก” นักศึกษาคนหนึ่งบ่นดัง ๆ

55 จริงครับ.. นี่แหละ เป้าหมายของมาตรการลงโทษระดับกลางที่แฝงตัวอยู่ในเงื่อนไขการคุมประพฤติ ตามมาตรา 56

ในขณะที่ นักกฎหมายยังไม่ตกผลึกทางความคิด กับคำถามที่ว่า ความผิดประเภทนี้เป็นความผิดในตัวเอง เป็นความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือเป็นความผิดที่ร้ายแรงเพียงใด ..และสมควรจะลงโทษอย่างไร..

ไม่ว่าในอนาคต คำตอบของคำถามข้างต้นจะเป็นเช่นไร.. แต่มาตรการลงโทษระดับกลางในรูปแบบของเงื่อนไขคุมประพฤติ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 นี้ น่าจะนำมาปรับใช้กับความผิดทางเศรษฐกิจ ความผิดต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และความผิดแบบใหม่ ๆ นี้ได้อย่างเหมาะสม